

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/4190,Konferencja-Rzeczpospolita-utracona-Polityczne-spoeczne-i-kultura-lne-skutki-fas.html>
15.03.2026, 18:01

Konferencja „Rzeczpospolita utracona. Polityczne, społeczne i kulturalne skutki faszyzmu i komunizmu na ziemiach polskich” – Warszawa, 11 grudnia 2009

11.12.2009

11 grudnia 2009 r. w auli dawnej Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego przy Krakowskim Przedmieściu 26/28 odbyła się konferencja naukowa „Rzeczpospolita utracona. Polityczne, społeczne i kulturalne skutki faszyzmu i komunizmu na ziemiach polskich”. Sesja przygotowana została przez Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie. Jej celem było ukazanie przemian, które zaszły w Polsce w latach 1939–1989, a stanowiły konsekwencję wpływu dwóch totalitaryzmów, oraz określenie charakteru zmian w odniesieniu do uniwersalnego rozwoju cywilizacyjnego w tym samym czasie.

W pierwszej części konferencji historycy – prof. Andrzej Paczkowski i prof. Eugeniusz Cezary Król – próbowali porównać nazizm i komunizm, przedstawiając zarówno podobieństwa, jak i różnice. Profesorowie zgodzili się, że wspólnym elementem obydwu totalitaryzmów było dążenie do unicestwienia państwowości polskiej. Prof. Paczkowski podkreślił, że obydwie doktryny były wprowadzane w życie metodą walki i przemocy. Prof. Król przypomniał, że do kluczowych metod zwalczania i eksterminacji Polaków przez obydwa systemy należał terror wobec mieszkańców i ich wyniszczenie oraz eksploatacja majątku polskiego.

Kolejni prelegenci tej części konferencji – prof. Andrzej Friszke i prof. Tadeusz Wolsza – powiedzieli o środowiskach przechowujących tradycje II Rzeczypospolitej. Do sposobów zachowania i kultywowania polskiej tradycji zarówno podczas wojny, jak i po jej zakończeniu historycy zaliczyli stworzenie rządu polskiego na emigracji. Istotne było obchodzenie świąt narodowych, m.in. 3 maja i 11 listopada, które integrowały wspólnotę emigracyjną i zwiększały poczucie polskości.

Druga część sesji podzielona została na trzy równoległe panele, w ramach których czterech badaczy w krótkich referatach przedstawiło swoje tezy na dany temat, a następnie uzupełniano je wypowiedziami polemicznymi. W panelu poświęconym politycznym skutkom nazizmu i komunizmu na ziemiach polskich wystąpili: prof. Piotr Madajczyk, prof. Wojciech Materski, prof. Rafał Stobiecki i prof. Andrzej Nowak. Prof. Madajczyk zaprezentował problematykę związaną z demograficznym wyniszczeniem społeczeństwa polskiego, w tym mniejszości narodowych. Mówił o przesiedleniach i migracjach wywołanych decyzjami politycznymi. Prof. Materski przedstawił polityczne i geopolityczne uwarunkowania polskiej polityki w pierwszych latach powojennych, ze szczególnym naciskiem na relacje ze Związkiem Radzieckim. Prof. Stobiecki skoncentrował się na problemach propagandy i języka, towarzyszących próbie realizacji w Polsce po II wojnie światowej projektu komunistycznego. Z kolei prof. Nowak mówił o przemianach w sferze świadomości historycznej, pamięci zbiorowej, nowej wersji tradycji, jaką próbowano narzucić Polakom po II wojnie światowej.

W panelu dotyczącym aspektów społecznych uczestniczyli: prof. Hanna Palska, prof. Leszek Gilejko, prof. Krzysztof Kiciński i prof. Grzegorz Węclawowicz. Prof. Palska zaprezentowała problem tzw. nowej inteligencji. Przedstawiła proces tworzenia inteligencji socjalistycznej na

potrzeby systemu, a także konsekwencje tych działań. Wystąpienie prof. Gilejko dotyczyło pozycji społecznej robotników po II wojnie światowej. Zdaniem wykładowcy była to grupa preferowana (jako największa w Polsce), ale również wyzyskiwana. Natomiast prof. Kiciński zwrócił uwagę na destrukcję społeczeństwa polskiego, zanim zostało poddane zmianom wprowadzonym przez system komunistyczny. Podkreślił niszczące znaczenie propagandy nazistowskiej, która na długi czas zostawiła ślad w świadomości społeczeństwa polskiego i europejskiego. Prof. Węclawowicz przedstawił zagadnienia związane ze zmianami społecznymi w przestrzeni. Podkreślił, że gospodarka PRL doprowadziła do utrzymania niedorozwoju i zahamowania integracji społeczno-przestrzennych. Referent przedstawił koncepcję i cechy miasta socjalistycznego, które w założeniach miało być egalitarne, czego osiągnąć się nie udało. Istniały obszary „lepsze” i „gorsze”. Z czasem zróżnicowania społeczno-przestrzenne zaczęły narastać.

Referenci uczestniczący w panelu dotyczącym aspektów kulturalnych – prof. Andrzej Szpociński, prof. Sławomir Łodziński, dr Małgorzata Ptasińska-Wójcik, prof. Andrzej Chojnowski – zastanawiali się m.in., czy PRL przerwała to, co rozpoczęła II Rzeczpospolita. Wszyscy zgodnie twierdzili, że czasy II RP zapoczątkowały procesy rozwojowe, do których komuniści musieli nawiązać. Przede wszystkim okres międzywojenny był czasem triumfu nacjonalizmu etnicznego, który głosił wyższość państwa jednonarodowego nad Rzeczpospolitą wielu kultur, języków, wyznań, zapoczątkowany został proces plebeizacji społeczeństwa. Ponadto lata trzydzieste stawiały pytanie o kierunek przemian. Stwierdzono, że Polska wymaga przebudowy rzeczywistości społecznej i kulturowej. Problemy te znacznie spotęgowała II wojna światowa. Po jej doświadczeniach (migracje, przemieszczenia) nie był możliwy powrót do Rzeczypospolitej wieloetnicznej. Przede wszystkim wojna postawiła pod znakiem zapytania znaczenie i wartości kultury cywilizacji europejskiej. Dlatego pewne przemyślenia były nieuniknione, niezależnie od tego, kto przejąłby władzę po II wojnie światowej.

W trzeciej części spotkania moderatorzy poszczególnych paneli dokonali krótkiego podsumowania. Konferencja zakończyła się dyskusją, którą zagaił prof. Jerzy Eisler, próbując odpowiedzieć na pytanie: „Świat się zmienia, czy świat jest zmieniany”.

Wszystkie wystąpienia zostaną opublikowane przez wydawnictwo IPN w formie materiałów pokonferencyjnych.

[Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)

RZECZPOSPOLITA UTRACONA

**POLITYCZNE, SPOŁECZNE I KULTURALNE
SKUTKI NAZIZMU I KOMUNIZMU
NA ZIEMIACH POLSKICH**

REFERATY WYGŁOŚZĄ:

*Eugeniusz Derazy Król, Andrzej Faczkowski, Andrzej Friszke, Grzegorz Wołosz, Piotr Madajczyk, Włodzisław Materski,
Rafał Stobiecki, Andrzej Nowak, Grzegorz Węchowicz, Hanna Palek, Leszek Gilek, Krzysztof Kiciński, Andrzej Sapociński,
Sławomir Łodowski, Małgorzata Piasitka-Wójcik, Andrzej Chojnowski, Jerzy Eisler*

11 GRUDNIA 2009 r., GODZ. 10.00

**BIBLIOTEKA UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO
KRAKOWSKIE PRZEDMIEŚCIE 26/28**

ORGANIZATOR:

PATRONI MEDIALNI:

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

TVP WARSZAWA

WARSZAWSKA

Prof. Jerzy Eisler rozpoczyna konferencję

Wystąpienie prof. Cezarego Króla i prof. Andrzeja Paczkowskiego

Pliki do pobrania

[Zaproszenie na konferencję \(pdf, 272.28 KB\)](#)
